

QORAQALPOG'ISTONNING MARKAZIY OSIYO DAVLATLARI ORASIDA IQTISODIY- IJTIMOIY HOLATI

Abdiraxmanova Sevara Satimbayevna

Ajinyoz nomidagi Nukus Davlat Pedagogika Instituti

*Ijtimoiy-gumanitar fanlarni o'qitish metodikasi (Tarix) yo'nalishi 2-kurs
magistranti*

Ilmiy rahbar: t.i.d .dotcent Ya. Abdullayeva

Annotatsiya: *Mazkur maqolada Qoraqalpog'istonning iqtisodiy-ijtimoiy ahvoli, so'ngi yillardagi iqtisodiy rivojlanishi va islohatlar haqida fikr-mulohazalar yuritilgan.*

Kalit so'zlar: *iqtisodiyot, kimyo sanoati, Orol dengizi, Ustyurt majmuasi.*

Mustaqillik yillarida Qoraqalpog'iston Respublikasida institutsional va tarkibiy o'zgarishlarni amalga oshirishda ma'lum ijobiy siljishlarga erishildi. Noqulay ekologik sharoitga qaramasdan mintaqada makroiqtisodiy va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlash, iqtisodiyotning barcha tarmoqlarida islohotlarni amalga oshirish o'zining ijobiy samaralarini ko'rsatmoqda.

Amaliyotda asosan mintaqani rivojlanish strategiyasi davlat tomonidan ishlab chiqilgan maqsadli dasturlar orqali amalga oshiriladi. Misol uchun mintaqani kompleks ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish ustuvor vazifalar qatoriga kiritilganligi sababli, Qoraqalpog'iston Respublikasini 2017-2018 yillarda kompleks rivojlantirish dasturlari ishlab chiqildi.

Shuni alohida ta'kidlash lozimki mintaqada iqtisodiy o'sish sur'atlari 2005-2017 yillarda umummamlakat ko'rsatkichlariga nisbatan yuqori bo'lgan. Tahlillarni ko'rsatishicha ushbu yuqori iqtisodiy o'sish sur'atlari avvalambor mintaqada qurilish, sanoat va xizmat ko'rsatish sohalari hisobiga erishildi. Ayniqsa, 2016 yilda yuqori iqtisodiy o'sish (18,7%) yangi qurilgan Qo'ng'iro't soda zavodi va Ustyurt gazkimyo majmuasi hisobiga to'g'ri keladi.

Iqtisodiyotning ayrim tarmoqlarida o'sish sur'atlari turlicha bo'lib, ularning kompleks ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish darajasiga ta'siri turlicha bo'lgan. Qishloq xo'jaligi, investitsiyalar va iste'mol tovarlari ishlab chiqarishda oxirgi yillarda ma'lum darajada nomutanosiblik kuzatilmoqda. Ichki iste'molni shakllantiruvchi tovar ayirboshlash va xizmatlarning o'sish sur'atlarining keskin kamayishi aholi turmush sifatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Qoraqalpog'iston Respublikasi umumdavlat mehnat taqsimotida tabiiy gaz (2017 yildagi ulushi 3,0 foiz), paxta tolasi (4,0 foiz), osh tuzi (32,0 foiz), soda (100 foiz), guruch (31,0 foiz) ishlab chiqarish bo'yicha yuqori salohiyatga ega.

Erishilgan natijalarga qaramasdan mintaqani ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish darajasi mavjud tabiiy salohiyatga mos kelmaydi. 2017 yilda Qoraqalpog'iston Respublikasining mamlakat yalpi ichki mahsulotidagi ulushi 3,3 foizni, mos ravishda

sanoat ishlab chiqarishi 4,6 foizni, qishloq xo'jaligi 2,8 foizni, eksport 2,0 foizni, xizmatlar 3,0 foizni tashkil qilgan. Asosiy makroiqtisodiy ko'rsatkichlar bo'yicha Qoraqalpog'iston Respublikasi boshqa mintaqalarga nisbatan, qishloq xo'jaligi va chakana tovar ayirboshlash bo'yicha pastroq natijalarga ega¹¹⁷.

Qoraqalpog'iston respublikasi yalpi hududiy mahsulot, iste'mol tovarlari, pullik xizmatlar indeksi bo'yicha ham mamlakat mintaqalari orasida oxirgi o'rinlardan birini egallagan. 2005-2017 yillar davomida asosiy ijobiy siljish sanoat sohasiga to'g'ri keladi. Ushbu holat mintaqada oxirgi yillarda ishga tushirilgan yirik kimyo korxonalarini hisobiga erishilgan.

Mintaqa ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish natijalari iqtisodiyot tarkibini shakllanishi bilan ham to'g'ridan to'g'ri bog'liq. Tahlillar shuni ko'rsatmoqdaki, yalpi hududiy mahsulotning tarkibida, ya'ni diversifikatsiya jarayonida ma'lum o'zgarishlar kuzatilgan.

Mamlakatimiz iqtisodiyotining tarmoqlararo tarkibida 2005-2017 yillarda bir qator ijobiy siljishlar yuz berdi. Jumladan, yalpi ichki mahsulotda sanoatning ulushi 14,2 foizdan 26,7 foizga oshgan bo'lsa, qishloq xo'jaligining ulushi 30,1 foizdan 19,2 foizga kamaygan. Qoraqalpog'iston Respublikasida ishlab chiqarilgan ichki hududiy mahsulotning tarkibiy o'zgarishida ushbu tendensiyani kuzatish mumkin. Bunda sanoatning ulushi keskin oshgan (9,5%dan 32,7%ga), qishloq xo'jaligining ulushi esa kamaygan (21,3%dan 15,2%ga). Ushbu vaziyatni mintaqa iqtisodiyoti tarkibini shakllantirishda yuz bergan ma'lum sifat o'zgarishlar bilan izohlash mumkin. Agarda Qo'ng'iro't soda zavodi va Ustyurt gazkimyo majmuasi hisobga olinmasa, sanoatning ulushi kamaygan va xizmatlar sohasining rivojlanish darajasi talablarga javob bermasligi, ekologik vaziyatning (Orol dengizi inqirozi, suv va erning sifat ko'rsatkichlari tushib ketganligi) salbiy natijalar ekanligini qayd etish lozim¹¹⁸.

Shuningdek, mintaqa iqtisodiyoti tarkibini shakllantirishda olib borilayotgan tarkibiy va investitsion siyosatda mavjud tabiiy, ekologik, demografik omillarga tizimli e'tiborning yo'qligi, yo'naltirilayotgan moliyaviy mablag'larning bir qator xorij davlatlar va xalqaro tashkilotlar tomonidan amalga oshirilayotgan grantlarning samaradorligi pastligi bilan bog'liq.

O'rta va uzoq muddatli mintaqa strategiyasini ishlab chiqishda monografik kuzatuv natijalari orqali aniqlangan reyting, ya'ni eng asosiy tizimli muammolarni hal qilish, aholi turmush sifatini tubdan yaxshilashga qaratilishi maqsadga muvofiq.

Davlatimiz rahbari 2017 yil 20-21 yanvar kunlari Qoraqalpog'istonda bo'lib, hudud iqtisodiyotini rivojlantirish, ijtimoiy sharoitlarni yaxshilash bo'yicha tizimli chora-tadbirlarni belgilab bergan edi. O'tgan vaqt mobaynida ular to'la amalga oshirildi.

¹¹⁷ Аметов Т.А. Қорақалпоғистон Республикасида ижтимоий-сиёсий жараёнлар (1989-2014йй). дисс...тарих фанлари номз.-Т.:2015.

¹¹⁸ <http://www.biznes-daily.uz/ru/birjaexpert/61221-qoraqalpogiston-rspublicasi-iqtisodiyotini-rivojlanish-tndntsiyalari-va-tizimli-muammolari>

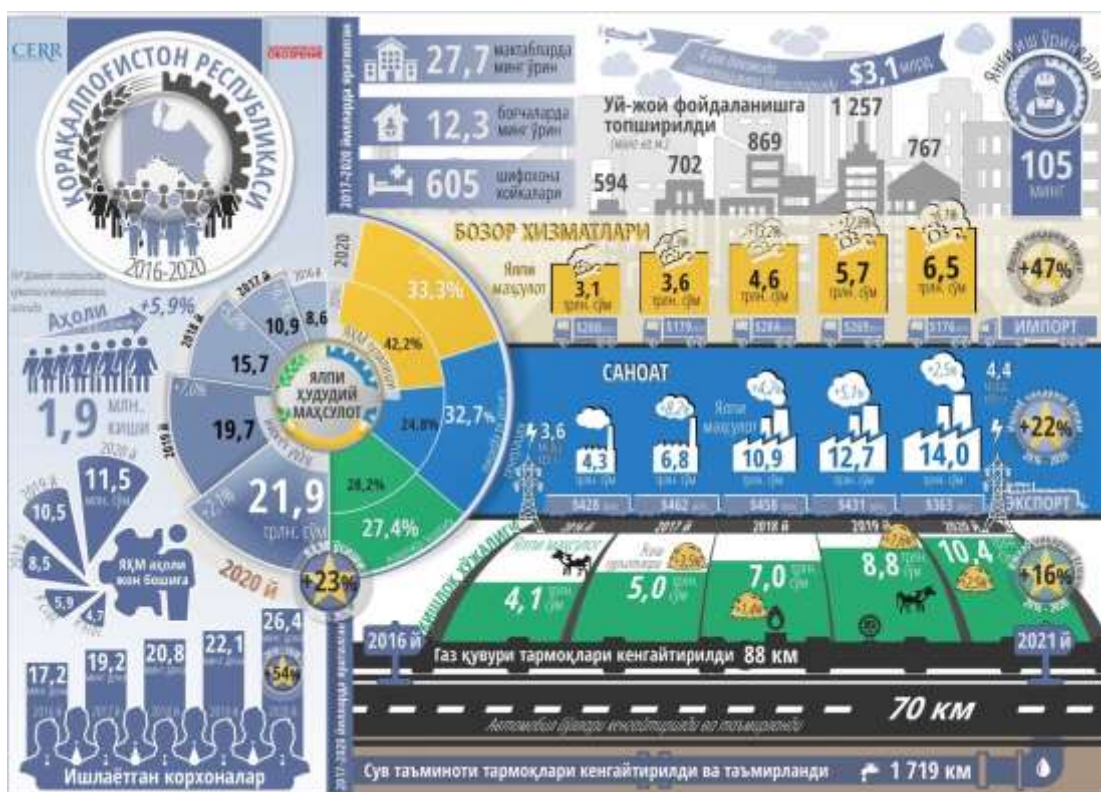

Tashrif yakunlariga ko'ra ishlab chiqilgan dasturga muvofiq, sanoatni rivojlantirish borasida umumiy qiymati 160 milliard so'mga yaqin 242 loyiha bajarildi. Bu qariyb 4 ming ish o'rni yaratish imkonini berdi.

Masalan, Qora'ozak tumanidagi "Qoraqalpoq sement" korxonasiida birinchi bosqichda yiliga 200 ming tonna sement, Nukus shahridagi "Texnik global" korxonasiida "Samsung" brendi ostida yiliga 150 ming televizor, "Nukus polimer" korxonasiida yiliga 8 ming tonna polietilen quvurlar va xo'jalik buyumlari ishlab chiqarish yo'lga qo'yildi. To'rtko'l tumanidagi "Vegateks global" korxonasiida yiliga 5 ming tonna ip-kalava ishlab chiqarilmoqda.

Qoraqalpoq aholisi uchun nihoyatda muhim va dolzarb masala bo'lgan ichimlik suvi muammosi yillar davomida hal etilmay kelayotgan edi. Shuni inobatga olib, qisqa vaqtda 101 kilometrlik "Qo'ng'iro't - Mo'ynoq" suv quvuri va "Qo'ng'iro't" suv taqsimlash inshooti qurib bitkazildi. Buning natijasida Mo'ynoq tumanidagi 25 ming aholi toza ichimlik suvi bilan ta'minlandi.

Iqtisodiy tadqiqotlar va islohotlar markazi Qoraqalpog'iston Respublikasining so'nggi besh yillikdagi rivojlanish natijalari keltirilgan infografikani taqdim etdi. Unda ekspertlar mintaqaning so'nggi yillarida yuz bergan faol islohotlarning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishidagi asosiy o'zgarishlariga e'tibor qaratgan.

Qoraqalpog'iston Respublikasi yirik tabiiy, mineral va qishloq xo'jaligi resurslari, mehnat salohiyati, yo'l, transport va muhandislik-kommunikatsiya tarmoqlari, sanoat infratuzilmasi, qulay geografik joylashuvi va muhim hududiga ega.

Prezidentimizning 2020 yil 11 noyabrdagi "2020 — 2023 yillarda Qoraqalpog'iston Respublikasini kompleks ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi farmoni qabul qilinishi shahar va tumanlar o'sish nuqtalari ga

muvofiq iqtisodiyotning eng muhim tarmoqlarini rag'batlantirishga yangi sur'at bag'ishladi. Viloyatning iqtisodiy salohiyatini oshirish, aholi bandligi va farovonligi darajasini oshirish, hududlar va tarmoqlarning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishini jadallashtirish zarurligi belgilangan vazifalar Qoraqalpog'istonning mavjud imkoniyat va resurslaridan samarali foydalanishning ahamiyatini belgilaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

- 1.Mirziyoev Sh.M. Milliy taraqqiyot yo'limizni qat'iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko'taramiz. T. 1. - Toshkent: O'zbekiston.. 2017.
- 2.Mirziyoev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va oliyanob xalqimiz bilan birga quramiz. - Toshkent: O'zbekiston. 2017.
- 3.Mirziyoev Sh.M. Qonun ustuvorligi va inson ma'faatlarini ta'minlash – yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi qabul qilinganining 24 yiligiga bag'ishlangan tantanali marosimidagi ma'ruzasi. - Toshkent: O'zbekiston. 2017.
- 4.Mirziyoev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. - Toshkent: O'zbekiston. 2017.
- 5.Mustaqillik: Izohli ilmiy-ommabop lug'at // M.Abdullaev va boshqalar: to'ldirilgan uchinchi nashr. - Toshkent: Sharq, 2006.
- 6.Mustaqil O'zbekiston tarixi. Mas'ul muharrir A.Sabirov. - Toshkent: Akademiya, 2013.
- 7.Qoraqalpog'iston tarixi (1917-1994 yy.). - Nukus, 1995.